

як суспільна діяльність. А чи правомірно на цій основі вести мову про єдність? Це питання для філософської думки. Насправді, як сумісно можуть існувати такі несумісні категорії, як індивідуум і колектив, чому у, здавалося б, злагодженому колективі існують конфлікти і чому вони неминучі?

Взагалі взаємодія філософії із різними сферами життя має свої особливості, головною з яких є здатність філософської думки осмислювати усі ці сфери. За допомогою філософської думки здійснюється пізнання і визначення у часі і просторі сфер існування людини. Отже, філософія є основою визначення напрямів подальшої конкретизації у вигляді наукових розробок, що здійснюються в межах тієї чи іншої науки.

Іншою особливістю зазначеної взаємодії є вплив розвитку конкретних наук, що відображають і досліджують сфери життя людини, на філософську думку. У міру розвитку наук з часом відбуваються наукові відкриття, що дають змогу розширити світовідчуття людини і, як наслідок, дають поштовх до активізації філософської думки, до виникнення нових філософських побудов. Власне, ці особливості випливають із самого поняття “взаємодія”. Ще древньогрецький філософ Протагор вимовив: “Ні теорія без практики, ні практика без теорії не мають значення” [1, с. 51]. Філософську думку треба визнати своєрідною теорією для подальших впроваджень у вигляді практичних розробок. Доречно навести таку цитату: “Людина відчуває духовну потребу в тому, щоб мати цілісне уявлення про світ; вона, за висловом С.Н.Булгакова, не може чекати з задоволенням цієї потреби доти, доки майбутня наука дасть достатній матеріал для цієї мети; їй необхідно також одержати відповіді і на питання, які виходять за поле позитивної науки і не можуть бути нею навіть й усвідомлені” [2, с. 6]. Отже, філософська думка випереджає практику.

1. Лункевич В.В. *От Гераклита до Дарвина. Т. 1.* – М.: ОГИЗ, Биомедгиз, 1936. 2. Спиркин А.Г. *Философия: Учебник.* – М.: Гардарики, 2000.

Людмила Лобик

Прикарпатський інститут імені М. Грушевського МАУП

ГРИГОРІЙ СКОВОРОДА ПРО ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК СРОДНОЇ ПРАЦІ І ОСВІТИ ТА ЇХ РОЛЬ У ЖИТТІ ЛЮДИНИ (ТЕЗИ)

© Лобик Л., 2008

Головними рекомендаціями Г.Сковороди щодо вибору гідного життєвого шляху і досягнення особистого щастя є самопізнання і богопізнання, які по суті ідентичні. Адже людина, що керується принципом „пізнай себе”, приходять до Бога. Розвиваючи ці ідеї, мислитель вперше в українській освіті наголосив на тому, що основою правильного, відповідного природі (це „найкращий учитель” [1, с. 337]) розвитку особистості, який веде до щасливого життя, повинні бути схильності, здібності та обдарування людини.

Щастя у житті, за Сковородою, тісно пов'язане зі спорідненою діяльністю („сродною працею”). Якщо людина займається такою працею, спосіб її життя набуває гармонійності. Вона усвідомлює свою значущість, внутрішньо впевнена в тому, що виповнює Божий намір щодо неї, сміливо дивиться у майбутнє. Вона відчуває свою єдність з іншими і прагне зробити якомога більше добра для людей і світу загалом.

Люди, котрі пізнали себе, тобто свої природні здібності, даровані кожній людині Богом, здатні розбудувати щасливе життя цілого суспільства. У цьому суспільстві головною метою освіти має бути розвиток і зміцнення творчих духовних сил людини. Освіта повинна бути, як вважав Г. Сковорода, доступною для всіх, а її методи сприяти самопізнанню та моральному вдосконаленню.

Через людей, діяльність яких є „сродною”, а отже, щасливих, суспільне життя очищується від усіх тих вад, про які писав філософ у багатьох своїх творах, зокрема у Пісні 10-й „Саду

божественних пісень”, що починається рядком „Всякому городу нрав и права...” Життя міста, про яке тут йдеться, постає як скупчення лихих дій, нечистих потягів і страждань, міста, в якому „всякому голову мучит свой дур” [2, с. 67]. Серед персонажів цієї пісні є і представник освітньої галузі, який перебуває не в кращому стані („с диспут студенту трещит голова”). Особистість, не згідна зі звичаями такого аморального міста, перебуває у постійному неспокої, боячись втратити моральні чесноти (чисту совість) та й сам розум. „А мне одна только в свете дума, как бы умерти мне не без ума” [2, с. 67], – писав Г. Сковорода. Навпаки в ідеальному (моральному) місті, образ якого є традиційним для європейської соціально-етичної думки, починаючи від Арістотеля, навчання і виховання, будь-яка діяльність людини, побудована на засадах сродності, веде до гармонії особистого і громадського, отже, до щастя.

Вчення про щастя людини і людства загалом є одним з найбільш значущих і актуальних сьогодні серед усіх інших у творчості Г. Сковорода, адже наш світ демонструє такі масштаби лиха, аморалізму і нещастя, яких ще не було ніколи. Щастя філософ пов’язує із внутрішнім самовідчуттям людини, якщо її душа (невидима натура) набуває гармонії, якщо в серці людини перебуває Бог. „...Не там счастье, а для сердца твоего едино есть на потребу, и тамо Бог и счастье, не далече оно. Близ есть. В сердце и в душе твоей” [3, с. 145].

Конкретизуючи принципи освіти, без яких неможливо досягти суспільної гармонії і щастя, Г.Сковорода обґрунтовує необхідність поєднання у навчанні і вихованні віри з розумом, науки з етикою, теорії і безпосереднього життєвого досвіду. Він вважає, що навчаючи, потрібно, головним чином, спиратися на індивідуальні особливості тих, хто навчається. Сковорода був тієї думки, що природні обдарування найкраще розвиваються тоді, коли людина виявляє творчість, ініціативу, самостійність у навчанні, коли вона охоплена бажанням знати і бути кращою. Мислитель говорив про ланцюг між знаннями і потребою в них, який має бути створено під час навчання: чим ґрунтовнішою є освіта, тим сильнішим є прагнення до глибшої і досконалішої освіченості і самовиховання.

У навчанні і формуванні життєвих настанов, за Сковородою, велике значення належить книзі, особливо Біблії, яку він в своїй онтології „трьох світів” тлумачить як „третій світ”. Світ Біблії, розмаїтий і символічний, постає як єднальна ланка між двома іншими світами – великим (макрокосмом) і малим (людиною). Біблійний світ щільно пов’язаний з пізнанням і навчанням у християнській культурі, оскільки саме він є найбільшою скарбницею кодів цієї культури. Біблія для самого Сковорода стала джерелом визначення життєвого шляху і проводирем у його власних житті і творчості. Саме через цю Книгу книг він більшою мірою здійснював самоосвіту і пізнавав Бога. Український філософ радив іншим людям також черпати мудрість з Біблії. Проте він застерігав від спрощеного розуміння біблійних настанов і застосування їх у житті. Пояснював це тим, що буквальне тлумачення деяких місць Біблії, її „видимої натури” може постати як диявольська спокуса, що веде до пекла. Лише заглиблення в її „невидиму натуру” приводить нас до Божого граду. Роль наставника, викладача, провідника до цієї внутрішньої духовної сутності Біблії постає з такої позиції дуже вагомою.

Надаючи головного значення у навчанні і виробленні правильних життєвих настанов Біблії, Г. Сковорода водночас підкреслював глибину мудрості, що міститься і у філософських творах, особливо книгах Платона. Ці світські книги він розцінював як важливі джерела пізнання життя і скарбниці таких знань, без яких неможливо досягти ані особистого щастя, ані суспільної гармонії.

1. Сковорода Г. Розмова, що називається Алфавіт, або Буквар миру // Григорій Сковорода. *Пізнай в собі людину.* – Львів, 1995. 2. Сковорода Г. *Сад божественных песней* // Григорій Сковорода: Повн. збір. тв.: У 2 т. Т. 1. – К., 1973. 3. Сковорода Г. *Начальная дверь ко христанскому добронравію* // Григорій Сковорода: Повн. збір. тв.: У 2 т. Т. 1. – К., 1973.